

På kant med Rawls

Jens Leth Hougaard og Lasse Møller

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: This paper provides an introduction to John Rawles theory of justice. We begin with a brief presentation of the principles of justice. The rest of the paper deals with Rawls in view of the theory of social contract. It is stressed that the perception of justice in these two perspectives differ according to their moral-philosophical point of origin.

---

1. Indledning

Venner og de fleste fjender er enige om, at Rawls med *A Theory of Justice* (1971) har ydet en præstation, der i et betydeligt omfang har formået at forene fagdisciplinerne jura, økonomi, statsvidenskab og filosofi i en større, sammenhængende teori om en *retfærdig* samfundsopbygning.

Udgangspunktet hos Rawls er en kritik af den utilitaristiske ide om *maksimal nytte* som grundlag for samfundsmæssige prioriteringer, og dermed som bestemmende for fordelingsmæssig retfærdighed. Hovedproblemet i utilitarismen er ifølge Rawls, at ubehag for nogle individer kan kompenseres og dermed *retfærdiggøres* af en større nytte for andre. Dette princip er uforeneligt med Rawls opfattelse, som hviler på Kants individbaserede moralfilosofi:

Eine jede Handlung ist recht, die oder nach deres Maxime die Freiheit der Willkür eines jeden mit jedermanns Freiheit nach einem allgemeinen Gesetze zusammen bestehen kann [Kant fra *Die Metaphysik der Sitten*, her citeret efter Gram Jensen (1989)].

Kants udsagn, der sikrer ethvert individ maksimal frihed forenelig med en tilsvarende frihed for andre, fremstår imidlertid noget luftigt. Hovedformålet med Rawls teori er at forsøge at give mening til Kants individbaserede retfærdighedsbegreb, at underbygge udsagnet om individernes maksimale frihed og give det et mere konkret indhold; Rawls betegner selv sin tilgang "Constructive Kantianism".

Hensigten i denne artikel er at introducere Rawls teori om retfærdighed, og diskutere teorien i lyset af en økonomisk pendant, nemlig kontraktteorien i Public Choice. De to teoretiske tilgange har hver deres bud på retfærdighed, hvilket viser sig at kunne tilskrives forskellige moralfilosofiske udgangspunkter, dette på trods af teoriernes fælles projekt: At formulere almenlydige kriterier for en retfærdig godefordeling. I et retsfilosofisk perspektiv bidrager denne artikel med skyts til retspositivismen.

På kant med Rawls

Jens Leth Hougaard og Lasse Møller

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: This paper provides an introduction to John Rawles theory of justice. We begin with a brief presentation of the principles of justice. The rest of the paper deals with Rawls in view of the theory of social contract. It is stressed that the perception of justice in these two perspectives differ according to their moral-philosophical point of origin.

---

1. Indledning

Venner og de fleste fjender er enige om, at Rawls med *A Theory of Justice* (1971) har ydet en præstation, der i et betydeligt omfang har formået at forene fagdisciplinerne jura, økonomi, statsvidenskab og filosofi i en større, sammenhængende teori om en *retfærdig* samfundsopbygning.

Udgangspunktet hos Rawls er en kritik af den utilitaristiske ide om *maksimal nytte* som grundlag for samfundsmæssige prioriteringer, og dermed som bestemmende for fordelingsmæssig retfærdighed. Hovedproblemet i utilitarismen er ifølge Rawls, at ubehag for nogle individer kan kompenseres og dermed *retfærdiggøres* af en større nytte for andre. Dette princip er uforeneligt med Rawls opfattelse, som hviler på Kants individbaserede moralfilosofi:

Eine jede Handlung ist recht, die oder nach deres Maxime die Freiheit der Willkür eines jeden mit jedermanns Freiheit nach einem allgemeinen Gesetze zusammen bestehen kann [Kant fra *Die Metaphysik der Sitten*, her citeret efter Gram Jensen (1989)].

Kants udsagn, der sikrer ethvert individ maksimal frihed forenelig med en tilsvarende frihed for andre, fremstår imidlertid noget luftigt. Hovedformålet med Rawls teori er at forsøge at give mening til Kants individbaserede retfærdighedsbegreb, at underbygge udsagnet om individernes maksimale frihed og give det et mere konkret indhold; Rawls betegner selv sin tilgang "Constructive Kantianism".

Hensigten i denne artikel er at introducere Rawls teori om retfærdighed, og diskutere teorien i lyset af en økonomisk pendant, nemlig kontraktteorien i Public Choice. De to teoretiske tilgange har hver deres bud på retfærdighed, hvilket viser sig at kunne tilskrives forskellige moralfilosofiske udgangspunkter, dette på trods af teoriernes fælles projekt: At formulere almenlydige kriterier for en retfærdig godefordeling. I et retsfilosofisk perspektiv bidrager denne artikel med skyts til retspositivismen.

2. Rawls teori om retfærdighed

Rawls udvikler sin teori om retfærdighed i en disputs mod den *klassiske utilitarisme*, der først og fremmest forbindes med Jeremy Bentham. Rawls beskriver den klassiske utilitarisme som en *etisk, teologisk* teori. Strukturen i enhver *etisk* teori bestemmes af, hvorledes de to grundbegreber *det gode* og *det rette* er defineret og forbundet. En af de mest simple måder at forbinde de to begreber finder sted i *teleologiske* teorier, hvor det gode er defineret *uafhængigt* af det rette, og hvor det rette er defineret som det, der *maksimerer* det gode.

I utilitarismen er det gode defineret som *nytte*: det rette bliver herefter det, der *maksimerer* nytte. Dette princip – *nyttmaksimeringsprincippet* – fungerer iflg. utilitaristerne som beslutningskriterie for de enkelte individer, og bør også gælde som beslutningskriterie for samfundet som helhed:

....it is the greatest happiness of the greatest number that is the measure of right and wrong [Bentham (1776), s. 3].

Nytteprincippet bestemmer, hvilke principper der er retfærdige, nemlig de der maksimerer den samfundsmæssige nytte. Rawls kritik af denne fremgangsmåde tager udgangspunkt i selve relationen i teleologiske teorier mellem det gode og det rette; en relation der ifølge Rawls bør vendes om:

....the structure of teleological doctrines is radically misconcieved: from the start they relate the right and the good in the wrong way. We should not attempt to give form to our life by first looking to the good independently defined. It is not our aims that primarily reveal our nature but rather the principles that we would acknowledge to govern the background conditions under which these aims are to be formed and the manner in which they are to be pursued. For the self is prior to the ends which are affirmed by it; even a dominant end must be chosen from among numerous possibilities. We should therefore reverse the relation between the right and the good proposed by teleological doctrines and view the right as prior. The moral theory is then developed by working in the opposite direction. [Rawls (1971) s. 560].

Ifølge Rawls er et ikke muligt at give en passende definition af det gode uafhængigt af det rette, således som det forsøges i utilitarismen. Årsagen er, at der ikke gives nogen almengyldige mål, der motiverer alle handlinger for alle individer. Ethvert forsøg på at formulere det gode vil nødvendigvis indeholde betydelige intuitive elementer, der påvirker det rette. Relationen mellem det gode og det rette bør i stedet vendes om, således at det rette træder i forgrunden. Problemet i utilitarismen som en teleologisk teori er ifølge Rawls, at der principielt intet er i vejen for, at ubehag for nogle individer kan kompenseres og dermed *retfærdiggøres* af større nytte for andre, eller – endnu vig-

tigere – at indskrænkningen af frihed for nogle individer kan retfærdiggøres af en større nytte for andre. Dette princip er helt uforeneligt med Rawls opfattelse af retfærdighed:

Justice is the first virtue of social institutions.... Each person possesses an inviolability founded on justice that even the welfare of society as a whole cannot override. For this reason justice denies that the loss of freedom for some is made right by a greater good shared by others. It does not allow the sacrifices imposed by many. Therefore in a just society the liberties of equal citizenship are taken as settled; the rights secured by justice are not subject to political bargaining or to the calculus of social interests, [Rawls (1971) s.3].

Et af hovedformålene med Rawls værk er at undersøge, om denne opfattelse af retfærdighed kan underbygges.

2.1 Justice and Fairness

Til brug herfor udvikler Rawls begrebet *justice and fairness*, der på flere måder udgør et alternativ til utilitarismen. Justice and fairness har en klar pendant til *kontraktteorien*: Ideen er, at de retfærdighedsprincipper, der bør gælde for indretningen af samfundets institutioner, i sig selv gøres til *forhandlingsgenstand* i den sociale kontrakt. Modsat utilitarismen som en teleologisk teori er justice as fairness en *deontologisk* teori, dvs. en teori, hvor det rette ikke nødvendigvis er defineret som det, der maksimerer det gode; i justice as fairness optræder maksimeringsprincippet slet ikke.

Det er i udviklingen af justice as fairness, at Rawls viderefører ideerne om *den oprindelige position* ("the original position") og om *uvidenhedssløret* ("veil of ignorance"). Ideen om den oprindelige position svarer i kontraktteorien til *naturtilstanden* ("the state of nature"), dvs. den tilstand hvorfra den sociale kontrakt antages at opstå. Ideen om uvidenhedssløret – der er hentet fra Harsanyi (1953) – henviser til, at individerne i den oprindelige position er frataget al *moralsk irrelevnt* information, dvs. al information som kan modsætte individernes interesser. Rawls' pointe er nu, at *retfærdige principper alene er de, som de frie og rationelle individer kan forhandle sig frem til og blive enige om i den oprindelige position, når individerne forudsættes at befinde sig bag et uvidenhedsslør*. Denne måde at opfatte og udlede retfærdighedsprincipperne på betegner Rawls "justice as fairness".

2.2. To retfærdighedsprincipper

I ethvert samfund vil relationerne mellem individerne præges af sammenfaldende og modstridende interesser; sammenfaldende fordi selve Kooperationen blandt individerne forøger samfundskagen; modstridende fordi enhver i *fordelingen* af kagen foretrækker så meget som muligt. For at regulere individernes modstridende interesser i

fordelingen af kagen er der brug for retfærdighedsprincipper. Principperne skal gælde for de sociale institutioner i samfundet, der spiller en rolle i fordelingen af samfundskagen. Rawls afgrænser ikke præcist, hvilke institutioner der er tale om, men nævner bl. a. konstitutionen, markedet, den private ejendomsret og familien som eksempler.

Resultatet af forhandlingen i den oprindelige position vil ifølge Rawls indeholde to principper for de sociale institutioner:

1. Frihedsprincippet: Enhver skal have samme ret til det mest udstrakte system af lige, basale friheder, der er foreneligt med et tilsvarende system for alle.

2. Differensprincippet: Sociale og økonomiske uligheder skal være sådan indrettet, at de (a) er til størst mulig fordel for de dårligst stillede samt (b) er knyttet til positioner og embeder, der er åbne for alle med fair lighed i mulighederne.

De to retfærdighedsprincipper er leksikografisk ordnet, således at begrænset frihed ikke kan kompenseres af større nytte, men kun kan retfærdiggøres, hvis det totale system af frihed herved styrkes. Denne prioritering betegner Rawls "priority of Liberty". Tilsvarende er differensprincippet prioriteret i forhold til efficiens og nyttemaksimeringsprincippet i utilitarismen; dette betegner Rawls "Priority of Justice over Efficiency and Welfare".

Argumentet for valget af de to principper bygger på individuelle, rationelle overvejelser i den oprindelige position. Ingen kan forvente at nyde specielle fordele eller lide specielle ulemper. Ingen kan således forvente mere end en lige andel af sociale goder, men vil omvendt ikke acceptere mindre. Udgangspunktet for forhandlingerne er dermed en *lige fordeling* af sociale goder som frihed, muligheder og velstand. Hvis der imidlertid gives *uligheder* i fordelingen af de sociale goder, der stiller alle individer bedre end i udgangspunktet, er det rationelt at acceptere sådanne uligheder. Hvis for eksempel ulighederne er forbundet med *incitament*, der medfører betydelig højere produktivitet i samfundet, og som dermed kan forbedre situationen for de dårligst stillede, vil der ikke være noget til hindring for at acceptere dem. De to retfærdighedsprincipper lægger ingen begrænsninger på, hvilke typer uligheder der er acceptable; blot umuliggør den leksikografiske ordning, at de grundlæggende friheder udveksles med en større mængde økonomiske goder.

2.3 Stabilitetsargumentet

Rawls teori bygger på et menneskesyn, der er anderledes end det traditionelle syn i økonomisk teori; dette kommer især til udtryk i det, vi vil betegne *stabilitetsargumentet*: Tilskyndet af uvidenhedssløret binder alle sig til de to retfærdighedsprincipper i den oprindelige position. Når sløret hæves, og individerne gøres bekendt med deres

økonomiske og sociale positioner i samfundet, vil alle individer ifølge Rawls overholde principperne, hvorved stabiliteten i samfundet sikres; det gælder også de bedst stillede, der ellers fristes af incitamentet til at handle *opportunistisk* og derved bryde aftalen. Et af Rawls modargumenter (Rawls 1974) er, at de bedst stillede vurderer og nyder deres position ikke absolut men *relativt* til de øvrige individer, og at de som følge heraf opgiver mindre nytte i forhold til en situation, hvor de faktisk handlede opportunistisk. Menneskesynet i Rawls teori spiller således en afgørende rolle for opretholdelsen af forhandlingsresultatet i den oprindelige position, når sløret først hæves. Det kendetegner Rawls teori, at mennesket først og fremmest interesserer sig for åndelige værdier, og derfor vil foretrække retfærdighed som et gode fremfor andre, mere materielle goder; her er der selvsagt tale om en klar *værdidom*.

Stabilitetsargumentet forudsætter, at individerne har disse præferencer, og at de – når sløret hæves – faktisk handler i overensstemmelse med Rawls antagelser. Hvis individerne i stedet er optaget af materielle værdier, opstår et *incitamentproblem* i Rawls konstruktion: Dygtige og flittige individer der indser, at uduelige og dovne lukrerer på deres anstrengelser, mister incitament til at gøre en ekstra indsats; resultatet bliver en ringere produktivitet i samfundet. Hermed havner konstruktionen i et dilemma (Narveson 1978): Hvis enhver afvigelse fra en lige fordeling af goder i den oprindelige position kun kan retfærdiggøres af produktivitetshensyn, bliver differensprincippet meningsløst, fordi mennesker i så fald er mere interesseret i materielle end åndelige værdier. Omvendt er det vanskeligt at finde andre begrundelser for afvigelser, hvorfor man principielt er tilbage i en lige fordeling af goderne. Dilemmaet knytter sig til, at Rawls entydigt lægger vægten på økonomiens *fordelingsside*, når retfærdighedsprincipperne specificeres indenfor modellens rammer. Det manglende hensyn til økonomiens *produktionsside* giver anledning til problemer, når principperne efterfølgende overføres til virkelighedens verden. Her opstår dilemmaet omkring produktionsincitamenterne.

En alternativ fremgangsmåde til at udlede principper om retfærdighed er forsøgt af *Public Choice* skolen med udgangspunkt i *kontraktteorien*.

3. Kontraktteorien i Public Choice

Kontraktteorien bygger på Thomas Hobbes (1651) forestillinger om mennesket, som det måtte tage sig ud i "*the state of nature*", dvs. en slags "rå naturtilstand" uden individuelle rettigheder – en anarkistisk jungle. Hobbes mente, at mennesket – drevet af begær efter magt og besiddelse – i naturtilstanden ville tendere mod at bekrige hinanden og derfor friste en tilværelse, der ville være "...poor, nasty, brutish and short". Det eneste mulige alternativ til dette triste scenarie var ifølge Hobbes, at individerne frivilligt overgav magten til en type enehersker.

Hverken Hobbes dystre menneskesyn eller foretrukne politiske system har mange moderne tilhængere, men ideen om en type *social kontrakt* som et alternativ til en (reel

eller hypotetisk) naturtilstand er stadig populær. Blandt de seneste bidrag til kontraktteorien er Public Choice, der bygger på Hobbes (1651), men som ligeledes er inspireret af John Locke (1690), der afviger fra Hobbes bl.a. ved en noget mindre dystre opfattelse af naturtilstanden.

I Public Choice versionen holdes anarkiet i skak af en såkaldt *naturlig fordeling* af goderne: I naturtilstanden afsætter hvert individ ressourcer til såvel produktion og handel som til plyndring og selvforsvar; fordelingen af ressourcerne afhænger af individernes medfødte egenskaber som fysisk styrke, intelligens, mod, personlige kvaliteter, osv. Når afkastet af de forskellige aktiviteter for hvert individ er udlignet, opstår en "anarkistisk ligevægt", der er kendetegnet ved, at goderne er naturligt fordelt (Buchanan 1975). I den naturlige fordeling indser individerne imidlertid, at ressourcerne forbrugt til at plyndre andre og forsvare sig selv er spildte sammenlignet med en situation, hvor alle accepterede den givne fordeling; individerne erkender således at kunne stilles bedre ved at indgå en "nedrustningsaftale" – en social *kontrakt* – fremfor at slå. Den anarkistiske ligevægt med dens naturlige fordeling af goderne repræsenterer udgangspunktet for indgåelsen af den sociale kontrakt.

Argumentationsteknisk er Hobbes naturtilstand beslægtet med Rawls oprindelige position, men indholdsmæssigt er der tale om to markant forskellige tilstande. I modsætning til Rawls oprindelige position kan man i Hobbes naturtilstand forestille sig en betydelig *ulighed* i fordelingen af goderne. Uligheden er betinget dels af individuelle, medfødte egenskaber (nogle er stærkere end andre), dels af individuel adfærd (der kan være mere eller mindre egoistisk). Ifølge Public Choice er uligheden blot en naturlig konsekvens af fordelingen af individuelle egenskaber:

There is no basis for assuming equality in the conceptually observed distribution among persons in the natural state, and, consequent on this, no basis for predicting equality in the agreed on allocation or distribution of rights in the initial postcontract setting. There is nothing to suggest that men must enter the initial negotiating process as equals. Men enter as they are in some natural state, and this may embody significant differences [Buchanan (1975), 2. 26].

Den sociale kontrakt fastlægger hermed den i naturtilstanden givne fordeling af goderne, uanset hvor ulige denne end måtte være. Rationalet bag kontrakten er, at alle – selv slaver – kan høste fordele af kontrakten, der dermed principielt kan vedtages *énstemmigt*. Problemet er imidlertid, at individerne er fastlåst i et dilemma, hvor alle – inden kontrakten tegnes – kan høste fordele af en gensidig nedrustning, men hvor ingen tør nedruste énsidigt af frygt for opportunistisk adfærd fra modparten, og hvor alle – når kontrakten først er tegnet – har incitament til at handle opportunistisk og énsidigt opruste i håb om at score en gevinst.

Dilemmaet løses – en anelse kluntet – ved at inføre en “kontraktens håndhæver”, en *stat*, der påtager sig at beskytte individerne mod overgreb. Konstruktionen svarer til, at fodboldspillerne enes om at vælge en uvildig dommer, der sikrer spillernes rettigheder, og som griber ind og sanktionerer ethvert brud på kontrakten. Dommeren har derimod intet at gøre med selve formuleringen af kontrakten; denne er spillerne blevet enige om inden kampen går i gang.

Den sociale kontrakt med dens håndhæver danner begrebsmæssigt udgangspunkt for al videre økonomisk udvikling, der ifølge Public Choice vil foregå indenfor rammerne af *det frivillige bytte*. Argumentet er, at når kontraktens håndhæver effektivt forhindrer plyndring, vil den sociale interaktion udvikle sig på grundlag af *gensidig enighed*, hvor kun frivillige og dermed *individuel rationelle* transaktioner vil blive gennemført. Ideen får et konkret udtryk dels i en favorisering af *markedet*, der ifølge Public Choice netop er kendetegnet ved frivillige transaktioner, dels i en opfattelse af staten som en *konstitutionel stat*, der alene tager sig af kontraktens håndhævelse.

Præcist her udspringer, hvad der ifølge Public Choice kan opfattes som *retfærdigt* og hvad der må betegnes som *uretfærdigt*: Frivilligt indgåede transaktioner – og resultatet heraf – er retfærdige; ufrivillige transaktioner – og resultatet heraf – er uretfærdige. Ifølge Public Choice er det ikke tilstandene i sig selv, men derimod selve *processen* hvorved tilstandene nås, der er relevant som kriterie. Public Choice udvikler hermed en teori, der ikke alene *forklarer* uligheden, som den tager sig ud i virkelighedens verden, men tillige *retfærdiggør* uligheden ved at henvise til uligheden i naturtilstanden. Forudsætningen om individuel rationalitet i transaktionerne sikrer retfærdigheden i selve udviklingsprocessen; idet også *udgangspunktet* er retfærdigt, er resultatet oplagt: Samfundet er retfærdigt lige fra begyndelsen og vil kun ændre sig via ønskelige og retfærdige skridt.¹

4. Rawls, Hobbes og retfærdighed

Retfærdighedsopfattelsen i Public Choice og hos Rawls kan ved første øjekast synes uforenelige. I Public Choice er retfærdighed, hvad der måtte resultere af de rå markeds kræfters frie spil; hos Rawls er udgangspunktet derimod frie og lige individer, der *forhandler* sig frem til principper om retfærdighed.

Ikke desto mindre forsøger Buchanan (1976) at fortolke Rawls i et “Hobbesk” perspektiv, hvor differensprincippet begrundes af omstændighederne i Hobbes anarkistiske jungle. Som udgangspunkt fremhæver Buchanan Rawls manglende specificering af, hvad der sker, hvis det *ikke* lykkes individerne at opnå et forhandlingsresultat i den

1. Public Choice hævder, at den konstitutionelle stat er blevet eroderet med det resultat, at beslutninger nu kan træffes uafhængigt af individernes ønsker. En konsekvens af denne udvikling har ifølge Public Choice bl. a. været en stigende tendens til *rent seeking*, men det er en anden historie.

oprindelige position. Ifølge Buchanan er alternativet netop Hobbes anarki, der som en trussel tilskynder individerne til at blive enige om fordelingsprincipper til Rawls differensprincip. Argumentet herfor bygger – som tidligere – på en forudsætning om synergieffekter i forbindelse med Kooperation, dvs. hvert individ er i stand til at forøge sin velstand ved at samarbejde. Individerne befinder sig imidlertid bag uvidenhedssløret, og kender derfor ikke deres faktiske position og rolle indenfor Kooperationen. Uvidenheden medfører, at en *lige* fordeling af goder optræder som det naturlige udgangspunkt, akkurat som hos Rawls. Og ligesom hos Rawls vil individerne kunne enes om *ulige* fordelinger, hvis uligheden er til alles fordel. Forskellen er blot, at individerne i Buchanans perspektiv antages at være i stand til at kunne “bombe” samfundet tilbage til Hobbes anarki ved at trække tilsagnet om samarbejdet tilbage. Hobbes anarki optræder således som en trussel, der sikrer, at alle mindst opnår, hvad de ville opnå under en lige fordeling af goderne. Den lige fordeling kan herefter fungere som “station på vejen” til ulige fordelinger, hvis disse formår at stille individerne endnu bedre.

Rawls opererer selv med et trusselspunkt, der betegnes “egoisme”, men som blot specificeres som en tilstand, hvori “...ingen har en tilfredsstillende tilværelse”. Det er nærliggende at fortolke Rawls egoistiske tilstand som Hobbes anarki, men selve ideen om et trusselspunkt er ikke relevant i samme udstrækning i Rawls perspektiv. Det grundlæggende udgangspunkt i Rawls menneskesyn er, at naturgivne fordele eller ulemper er *uførtjente*, og at individernes rationelle overvejelser vil lede til valget af differensprincippet *uden* en sådan trussel. Den “forhandling”, Rawls antager finder sted i den oprindelige position, er dermed lidt af en skinforhandling. Et enkelt individ repræsenterer principielt hele samfundet; hvad det enkelte individ måtte mene om retfærdighed, vil derfor gælde for alle individer.

Dertil kommer, at differensprincippet i Buchanans fortolkning først er meningsfuldt, hvis der dispenseres for Rawls strengt individbaseret retfærdighedsideal. Hobbes anarki er som trussel betragtet kun realistisk, såfremt den fremsættes af tilpas store *grupper* af individer. Enkeltstående individer vil næppe have den fornødne indflydelse på samfundsøkonomien til at udgøre en reel trussel. Fortolkningen af Rawls i et “Hobbesk” perspektiv kræver således, at teorien strækkes udover, hvad dens oprindelige hensigt synes at kunne rumme.

4.1. Retfærdighed

Ideen om at samfundets beståen hviler på principper om retfærdighed i fordelingen af velstand, stammer helt tilbage fra Aristoteles, og kommer til udtryk indenfor den retsfilosofiske idealisme – naturretten.² Om naturretten skriver Alf Ross:

---

2. En introduktion til retslæren findes i Gram Jensen (1989).

Troen på at der findes en etisk erkendelse, specielt en erkendelse af principperne for menneskets samliv i staten, er naturretens moral-filosofiske grundlag..... Den naturretlig-retsfilosofiske tese går ud på at hævde en indre væsensforbundethed mellem naturlig og positiv ret: den naturlige ret er ikke blot en regulativ ide, dvs. ledestjerne og mål for den positive ret, men konstitutiv for retsbegrebet [Ross (1963), s. 52].

Med såvel Rawls som Public Choice står vi overfor varianter af naturretlige opfattelser af retfærdighedsbegrebet. For Rawls – som den rendyrkede naturfilosof – består opgaven i at formulere retfærdige principper for fordelingen af samfundets velstand, for dernæst at kunne indrette samfundets grundlæggende institutioner med henblik på opfyldelse af principperne. Indenfor Public Choice opstår begerbet om retfærdighed mere indirekte som "biprodukt" af en kontraktteoretisk fortolkning af samfundet. I begge tilfælde knytter retfærdighedsbegrebet sig til *moralske værdidomme*, der skal danne udgangspunkt for udformningen af den konkrete lovgivning. Dette betegnes i Ross retsteori som retfærdighed i *materiel* forstand. I Rawls teori optræder værdidommene i forudsætningerne omkring den oprindelige position, bl. a. antagelsen om individernes præferencer for åndelige værdier. I Public Choice ses de i formuleringen af betingelserne i Hobbes anarki og i antagelsen om individernes præferencer for økonomisk frihed.

Det synes som om jagten på det entydige, generelle og endegyldige princip om retfærdighed er dømt til at mislykkes; afhængigt af det valgte, moralske udgangspunkt, kan et hvilket som helst princip om retfærdighed forsvares. Man fristes til som Ross at konkludere:

Litteratur

- Bentham, J. 1776. *A Fragment on Government*. Cambridge (1988).
- Buchanan, J. M. 1975. *The Limits of Liberty. Between Anarchy and Leviathan*. Chicago.
- Buchanan, J. M. 1976. A Hobbesian Interpretation of the Rawlsian Difference Principle. *Kyklos* 29:5-25.
- Gram Jensen, S. 1989. *Almindelig retslære: En introduktion*. København.
- Harsanyi, J. 1953. Cardinal Utility in Welfare Economies and in the Theory of Risk Taking. *Journal of Political Economy* 61:434.
- Hobbes, T. 1651. *Leviathan*. London (1986).
- Locke, J. 1690. *Two Treatise on Government*. Cambridge (1963).
- Narveson, J. F. 1978. Rawls on Equal Distribution of Wealth. *Philosophia* 7:2, 182-292.
- Rawls, J. 1971. *The Theory of Justice*. Oxford.
- Rawls, J. 1974. Concepts of Distributional Equity. Some Reasons for the Maximin Criterion. *American Economic Review* 64:2, 141-146.
- Ross, A. 1953. *Om ret og retfærdighed*. København.
- Ross, A. 1963. Naturret contra retspositivisme. *Tidsskrift for rettsvitenskap* s. 497.

Troen på at der findes en etisk erkendelse, specielt en erkendelse af principperne for menneskets samliv i staten, er naturretens moral-filosofiske grundlag..... Den naturretlig-retsfilosofiske tese går ud på at hævde en indre væsensforbundethed mellem naturlig og positiv ret: den naturlige ret er ikke blot en regulativ ide, dvs. ledestjerne og mål for den positive ret, men konstitutiv for retsbegrebet [Ross (1963), s. 52].

Med såvel Rawls som Public Choice står vi overfor varianter af naturretlige opfattelser af retfærdighedsbegrebet. For Rawls – som den rendyrkede naturfilosof – består opgaven i at formulere retfærdige principper for fordelingen af samfundets velstand, for dernæst at kunne indrette samfundets grundlæggende institutioner med henblik på opfyldelse af principperne. Indenfor Public Choice opstår begerbet om retfærdighed mere indirekte som "biprodukt" af en kontraktteoretisk fortolkning af samfundet. I begge tilfælde knytter retfærdighedsbegrebet sig til *moralske værdidomme*, der skal danne udgangspunkt for udformningen af den konkrete lovgivning. Dette betegnes i Ross retsteori som retfærdighed i *materiel* forstand. I Rawls teori optræder værdidommene i forudsætningerne omkring den oprindelige position, bl. a. antagelsen om individernes præferencer for åndelige værdier. I Public Choice ses de i formuleringen af betingelserne i Hobbes anarki og i antagelsen om individernes præferencer for økonomisk frihed.

Det synes som om jagten på det entydige, generelle og endegyldige princip om retfærdighed er dømt til at mislykkes; afhængigt af det valgte, moralske udgangspunkt, kan et hvilket som helst princip om retfærdighed forsvares. Man fristes til som Ross at konkludere:

Litteratur

- Bentham, J. 1776. *A Fragment on Government*. Cambridge (1988).
- Buchanan, J. M. 1975. *The Limits of Liberty. Between Anarchy and Leviathan*. Chicago.
- Buchanan, J. M. 1976. A Hobbesian Interpretation of the Rawlsian Difference Principle. *Kyklos* 29:5-25.
- Gram Jensen, S. 1989. *Almindelig retslære: En introduktion*. København.
- Harsanyi, J. 1955. Cardinal Utility in Welfare Economies and in the Theory of Risk Taking. *Journal of Political Economy* 61:434.
- Hobbes, T. 1651. *Leviathan*. London (1986).
- Locke, J. 1690. *Two Treatise on Government*. Cambridge (1963).
- Narveson, J. F. 1978. Rawls on Equal Distribution of Wealth. *Philosophia* 7:2, 182-292.
- Rawls, J. 1971. *The Theory of Justice*. Oxford.
- Rawls, J. 1974. Concepts of Distributional Equity. Some Reasons for the Maximin Criterion. *American Economic Review* 64:2, 141-146.
- Ross, A. 1953. *Om ret og retfærdighed*. København.
- Ross, A. 1963. Naturret contra retspositivisme. *Tidsskrift for rettsvitenskap* s. 497.